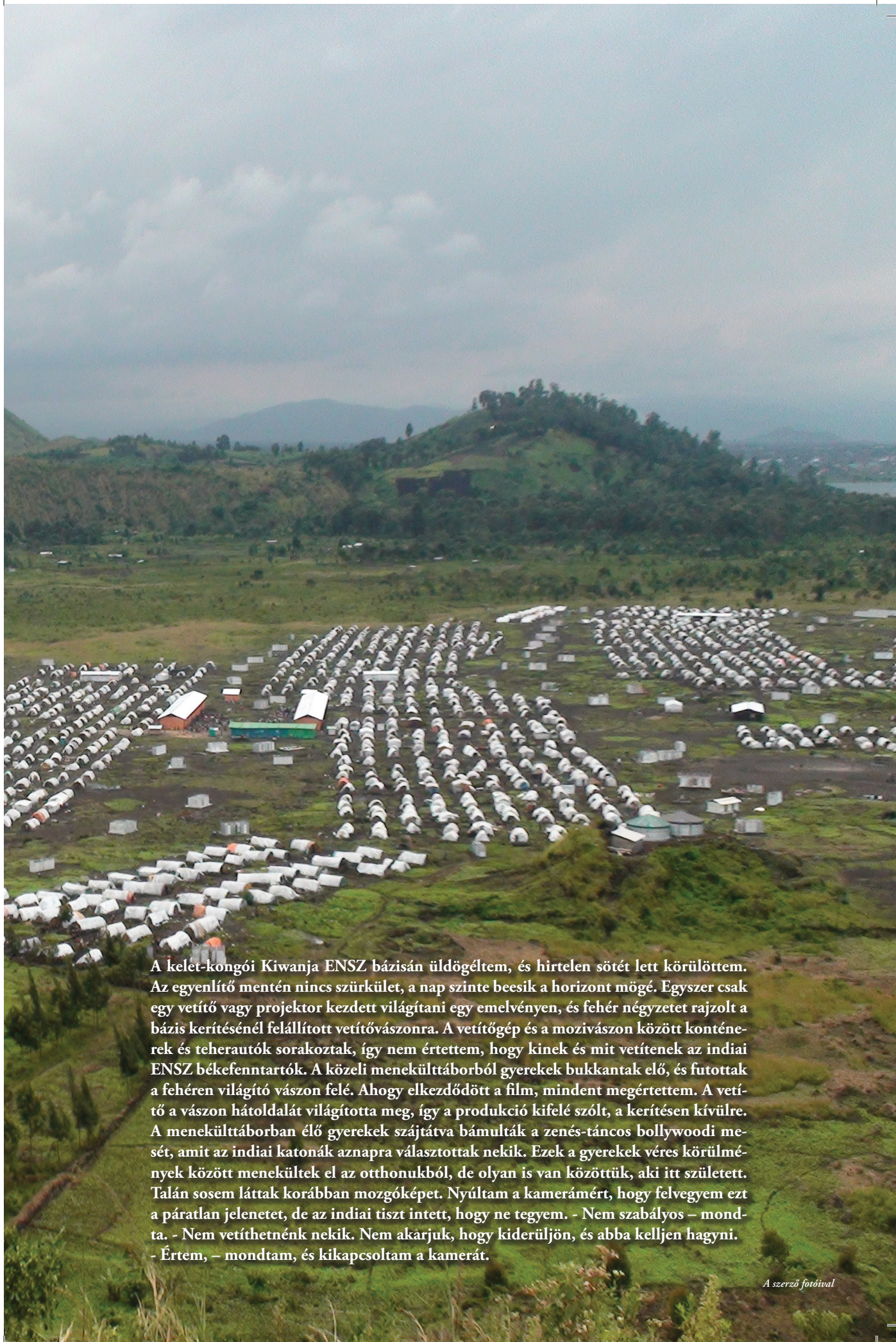

An aerial photograph showing a vast field of white tents arranged in neat rows across a green valley. In the background, a large, rounded volcano rises under a cloudy sky. The foreground shows a grassy slope with some trees.

1000

Írta: Radnai Csaba

A kelet-kongói Kiwanja ENSZ bázisán üldögéltem, és hirtelen sötét lett körülöttem. Az egyenlítő mentén nincs szürkület, a nap szinte beesik a horizont mögé. Egyszer csak egy vetítő vagy projektor kezdett világítani egy emelvényen, és fehér négyzetet rajzolt a bázis kerítésénél felállított vetítövászatra. A vetítógép és a mozivászon között konténerrek és teherautók sorakoztak, így nem értettem, hogy kinek és mit vetítenek az indiai ENSZ békefenntartók. A közeli menekülttáborból gyerekek bukkantak elő, és futottak a fehéren világító vászon felé. Ahogy elkezdődött a film, mindent megértettem. A vetítő a vászon hátoldalát világította meg, így a produkció kifelé szólt, a kerítésen kívülre. A menekülttáborban élő gyerekek szájtátva bámulták a zenés-táncos bollywoodi mesét, amit az indiai katonák aznapra választottak nekik. Ezek a gyerekek véres körülmények között menekültek el az otthonukból, de olyan is van közöttük, aki itt született. Talán sosem láttak korábban mozgóképet. Nyúltam a kamerámért, hogy felvegyem ezt a páratlan jelenetet, de az indiai tiszt intett, hogy ne tegyem. - Nem szabályos – mondta. - Nem vetíthetnének nekik. Nem akarjuk, hogy kiderüljön, és abba kelljen hagyni. - Értem, – mondtam, és kikapcsoltam a kamerát.

UNHCR

Mikor nekiültem, hogy megírom a kongói segélyakciónk történetét, rájöttem, hogy az írás egy fontos évfordulónak is emléket állít. A belgák ugyanis pont ötven éve, 1960. június 30-án adták vissza Kongó függetlenségét.

A terület 1885-ben csalással került II. Lipót belga király magántulajdonába. Ófelsége nem válogatott az eszközökben, kézlevágással büntette azokat a bennszülötteket, akik nem teljesítették a napi normát. II Lipót üzleti modelljének köszönhetően a századfordulóra az ország lakosságának fele elpusztult. A király mohóságát és kegyetlenségét még a többi gyarmattartó nemzet sem nézte jó szemmel, így a belga kormány nemzetközi nyomásra elvette a gyarmatot a királytól. A belgák ezután megpróbálták felelős gyarmatosító módjára viselkedni, iskolákat építettek, egyetemet alapítottak, de már nem tudták elfogadtatni magukat a helyiekkel, még annyira sem, mint a franciák vagy az angolok a saját gyarmataikon. A gyarmat megszűnésekor kapkodva menekültek el az országból, így esély sem volt rá, hogy működő közigazgatás maradjon utánuk.

A függetlenség kikiáltásának napján az akkori belga király, I. Baldwin egy nyitott limuzinban

hajtott keresztül az ünneplő fővároson. Egy kongói férfi odaugrott az állva utazó Baldwinhoz, kirántotta a király kardját, és elrohant vele. I. Baldwin fiatal és felvilágosult uralkodó volt. Azt gondolta, azzal, hogy visszaadja Kongó függetlenségét, jóváteszi az elődei által elkövetett gyalázatosokat. Csak hogy a dolgok ekkor már túlhaladtak rajta. A megaláztatott királyt alig tudták visszatartani a miniszterei, hogy ne repüljön azonnal vissza Brüsszelbe.

A király kardjának ellopása hátborzongatóan szimbolikus tett. Jól kifejezi a gyarmat széthullását, és előrevetíti azt a véres káoszt, amibe Kongó nem sokkal később belesüllyedt, és amiből azóta sem tudott kikapaszzkodni.

A történet motorja Dr. Kutnyánszky Valéria, bükkösi háziorvos, aki 2009 szeptemberében egy hónapot töltött a Kongói Demokratikus Köztársaság Észak-Kivu tartományában. A missziót az Afrikai Magyar Egyesület szervezte. Az 1994-es ruandai mészárlás óta véres konfliktusok dúlnak Kongóban, melyeknek köszönhetően több mint ötmillió ember halt meg, és kétfélmillióan élnek menekülttáborban. A misszió orvosai minden nap egy-egy faluban vagy menekülttáborban próbáltak segíteni a magukra hagyott embereken. Az ország ma is polgárháborús övezet, így a

„A király kardjának ellopása hátborzongatóan szimbolikus tett. Jól kifejezi a gyarmat széthullását, és előrevetíti azt a véres káoszt.”

misszióhoz katonai segítség kellett. Az orvosokat az ENSZ kongói missziójának egyik indiai zászlóalja segítette, szállította egyik faluból a másikba, és esténként vissza a bázisra, Kiwanjába.

A mérhetetlen szenvedés és nélkülözés még az orvosokat is megrendítette. A legmegrázóbb azonban az volt, hogy a menekültek nem az éhség, a családtagjaik elvesztése, vagy saját kilátástalan helyzetük miatt panaszkodtak, hanem csupán nylonponyvákat szerettek volna. A menekülttáborokban a kunyhókat ugyanis banánlevelekből tákolják össze, melyek az esős évszakban minden áldott nap eláznak, a bent lévőkkel együtt. A kunyhókban hőmpolygó víz miatt a menekültek állva próbálnak aludni, így aztán megannyi szenvedés után végül végkimerülésben vagy tüdőgyulladásban halnak meg. Kutnyánszky doktornő, miután hazatért Magyarországra, elhatározta, hogy segíteni fog a kiwanjai menekülteknek, a kérdés csak az volt, hogyan.

Nagyméretű nylonfóliát természetesen Kongóban is lehet kapni, de nem volt olyan partner, akinek el tudta volna küldeni a magánadományokból összegyűjtött pénzt. Az orvos misszió munkáját segítő helyi tolmácsok talán tudtak volna segíteni, de hatalmas veszélybe sodorhatta volna őket tízezer dollár. Ráadásul a pénz kiküldése sem lett volna egyszerű. A kiwanjai ENSZ zászlóalj már könnyebben megoldhatta volna a ponyvák megvásárlását és kiosztását, de a levelezés során nem sok hajlandóságot mutattak arra, hogy ők oldják meg ezt a feladatot. Magad uram, ha szolgád nincs, tartja a mondás. Oltások, csomagolás, és irány Afrika. A csapatot két talpraesett lány alkotta, Kiss Virág és Szerbin Judit, az Afrikai-Magyar Egyesülettől, valamint jómagam.

Éjszaka szállt le a gépünk Kampalában, Uganda főváros-

ában. Uganda keletről határos a Kongói Demokratikus Köztársasággal, így a kelet-kongói Kiwanját innen lehet a legegyszerűbben megközelíteni. Vagy inkább úgy fogalmazok, hogy innen meg lehet közelíteni. Az ország méretét és úthálózatát jól jellemzi, hogy a fővárosból, Kinshasából nem lehet közúton eljutni Kelet-Kongóba.

Lékhárító

Az első afrikai benyomásom tehát ugandai. Mikor kivilágosodott, megjelent előttem Kampala a maga valójában. Elsőre olyan, mintha a nyugati világ negatívumaiból gyúrták volna. Káosz az utakon, szmog, és szemet. A kereskedő, akitől ezer darab fóliát akartuk vásárolni, mosolyogva fogadott minket a boltja előtt. Mi viszont cseppet sem mosolyogtunk, mikor közölte, hogy a hús négyzetméteres fólia (nálunk mezőgazdasági fóliának hívják az ilyet) ára harminc dollár. A doktornő tízezer dollárt gyűjtött össze, és ebből ezer fóliát szeretnénk volna vásárolni. Az alkudozás végére az ár hét dollárra csökkent.

Mikor megérkezett az ezer fólia, és kifizettük a hétezer dollárt, a kereskedőnk azt mondta búcsúzóul, hogy nagyon fontos volt a számára ez az üzlet. Ezek szerint még a hét dolláron is tisztességesen volt szó. Az üzlet magasabba

emelte őt a társadalmi ranglétrán, mondta, mert aki fehérekkel üzletel, és ezt a környezete látja, az holnapról fontosabb ember lesz saját közösségében. Furcsa, kavargó gondolatokkal szálltam be a ponyvakkal teletömött mikrobuszba.

Ötszáz kilométer várt ránk a határig. A tervem, hogy útközben alszom, azonnal dugába dőltem, mert

kimeredt szemekkel bámultam a hol megszűnő, hol újra megjelenő úttestet, a kráter méretű kátyúkat, és a szembe jövő, vaksi fényszórójú teherautókat. Mikor néhány autóval előttünk fegyverropogás hallatszott, majd a torkolattüzeket is megláttam magam körül, a sofőr lekapcsolta a fényszórót, leállította a motort, és azt javasolta, hogy fekjüdjünk a kocsipadlójára. Ahogy ott fekjüdtem a sötétben, arra gondoltam, hogy soha nem jövök vissza Afrikába. Ezután már csak a hajnalt vártam.

Aztán ahogy kivilágosodott, tátva maradt a szám. Mintha az eddigi viszontagságok ajtót nyitottak volna egy másik Afrikára. Az út kétezer méter magas kanjargott velünk, esőerdőkön át, ködös völgyek között. Ha néha nyitottabb területre értünk, vulkánokat láttam a távolban, melyeket esőerdő borított, a csúcsuk pedig felhőbe burkolózott. A Virunga-hegység Uganda, Ru-

Átadás

Ponyvák

anda és Kongó határvidékén fekszik. Nyolc tűzhányója van, amiből kettő ma is aktív. Turista buszok persze nem járnak ezen az úton, így különös hangulatban bámultam a vulkánokat. Mint ha elfeledett vidéken jártam volna, aminek a híre nem jutott el a nagyvilágba, és nem vonzotta ide az embereket. Kevés pontja maradt a világnak, ahol az ember ma is felfedezőnek érezheti magát, és nem turistának. A Kampala és Kisoro közötti országút ilyen.

A határátkelő Rejtő Jenő elfeledett helyőrségeit idézi. Mikor a két mikrobusz, tele ponyvákkal, begurult a határra, hirtelen mindenki bizonyítani akarta az éberségét. Az ugandai határőrök egyre vadabb történeteket találtak ki arról, hogy kik is vagyunk, és miért is akarunk ezen az isten háta mögötti helyen átjutni Kongóba. Mikor arról kezdtek beszéltek, hogy biztosan fegyvert csempészünk a ponyvák között, rossz érzésem

támadt. Eközben a határ kongói oldalára megérkezett az ENSZ konvoj, hogy felvegyen minket, de hiába. Az ugandai határőrpáncsnok elvette az összes iratunkat, és közölte, hogy határátlépés helyett bíróság és börtön vár ránk. Hosszú rendőrségi kihallgatás kezdődött. Kezdtém rájönni, hogy a kihallgatók a saját előjáróik előtt akarnak kitérni, így bármi is történt, és bármit is válaszolunk, mindenképpen „ügy” lesz. A minket kihallgató „parancsnok” eközben magát és a kihallgatást fényképeztette. A rejtői kedélyességből kaffkai abszurd lett.

Egész napos kihallgatás után az ugandai előjáró elengedett minket, és még a határon is átkísértek. Ott álltunk Kongóban, csak hogy az ENSZ konvoj, ami délutánig várt minket, már elment. Telefonon hívtuk a katonákat, hogy jöhetnek értünk. A konvoj ismét elindult, hogy felvegyen minket. Teherautót is küldtek a pony-

„A minket kihallgató parancsnok eközben magát és a kihallgatást fényképezte. A rejtői kedélyességből kaffkai abszurd lett.”

vákért, de hiába. A ponyvákat a másnapi vámolásig a határon kellett hagynunk.

Banánerdők között zötykölődött velünk az ENSZ terepjáró. Ugandában nyomorúságos bódék szegélyezték az utat, kékeken derengő neoncsövekkel a bejáratuk felett. Kongóban teljes sötétség fogadott. Maga az érintetlen természet, gondoltam, ahogy a kocsis fényoszlopja megvilágította a banánfák leveleit. Mikor másnap ugyanazon az úton visszafelé autóztunk, a ponyvákért, döbbenten vettem észre, hogy előző éjszaka végig házak között haladtunk. Sárból tapasztott kunyhók bújtak meg a banánfák között. Semmilyen fény nem világított a házakban éjszaka, ugyanúgy, mint évezredekkel ezelőtt. Ekkor jöttem rá, hogy nem egy másik országban járok, hanem egy másik világban.

A ponyvaínk szerencsére megmaradtak. Ahogy ez errefelé szokás, vám gyanánt még kifizettetek velünk 1100 dollárt. Aztán átraktuk a ponyvákat a katonák teherautójára, és irány Kiwanja. A menekülttábor az ENSZ bázis körül jött létre 2008-ban, az utolsó vérengzés idején. A menekülők a katonáktól vártak segítséget, és ezt meg is kapták. Az indiai ENSZ alakulat később iskolát szervezett a kicsik számára, ahol a tanári kart is a menekültekből toborozták. Havonta egyszer elhoznak egy ápolót az egyik környékbeli kórházból, egészségügyi ellátás gyanánt, esténként pedig bollywoodi filmeket vetítenek a bázis kerítésére feszített ponyvára, hogy a menekülttábor lakóit szórakoztassák. Az éleletről az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága gondoskodik. Az ottani főbiztos, a francia Daniel Martin örömmel fogadott minket a táborban. Ők is szerveztek már ponyvaosztást, de nem tudtak mindenkit ellátni ponyvával. A mi ezer darabunk talán elég lesz

Ujjlenyomat

arra, hogy végre az összes kunyhó vízhatlanná váljon.

Már kezdtük is volna a kiosztást, de a főbiztos leállított minket. Ha bevisszük a ponyvákat a táborba, és elkezdjük kiosztani, abból felfordulás lesz, mondta. Valószínűleg igaza volt. Kérszítünk listát, és név szerint szólítsuk a menekülteket, javasolta. A rezidenciáján már elő is készítette a táborlakók listáját, és a korábbi ponyvaosztások jegyzőkönyvét. Kihúztuk azoknak a nevét, akik korábban már kaptak ponyvát, és így elkészült a mi listánk is. Másnap reggel a főbiztos megkérte a blokkfőnököket, hogy minden kunyhóból egy embert küldjenek az iskolához, és sorakozzanak fel. Az ezer ponyva kiosztása másfél napig tartott. Volt, aki hálás arccal vette át az adományt, és volt, aki rezignáltan. Volt olyan kunyhó, ahonnan gyereket küldtek, és volt ahonnan mankóval járó aszszonyt. Volt, akinek a ruháján vérfoltok voltak, mert sem ruhát váltani, sem mosni nem tudott azóta, hogy a tábor lakója lett. A drámai hangulatot persze újra és újra megtörte a gyereksívaj, akik szerencsére semmit sem fognak fel saját, kilátástalan helyzetükből.

Hogy rosszul számoltunk-e, vagy voltak-e olyanok, akik a lis-

ták ellenére kétszer is beálltak a sorba, nem tudom, de száz embernek, vagyis száz kunyhónak nem jutott ponyva. Ez kis kiabálást okozott a tábor előtt, így jobbnak láttuk beosonni az ENSZ bázisra, nehogy az elégedetlenek rajtunk töltsék ki a mérgeiket. Ahogy elcsendesedtek, indulnunk is kellett, ha nem akartuk lekésni a másnap induló repülőt. Ponyvák híján a katonák átvittek minket Ugandába, ahol menetrendi buszra szálltunk, és úgy utaztunk vissza Kampalába. Ezekon a járatokon sosem utazik fehér ember, így döbbent pillantások között foglaltuk el a helyünket a zsúfolt buszon. A buszon volt videó, így éjjel végignéztem néhány karate filmet szuahéli hangálomondással, és a legújabb ugandai videoklipeket.

Miután hazaértem, egy héten keresztül máshogy láttam az itteni életünket, mint az utazás előtt. Önző, pazarló, harácsoló világot láttam magam körül. Nem kapcsoltam be a tévét és nem hallgattam híreket, mert haszontalannak tartottam őket. Aztán az afrikai szemüveg eltűnt a szemem elől. Visszatértek a gondolataim a korábbi medrűkbe, hiszen én sem tudom kivonni magam az engem körülvevő világból. De az élményre még emlékszem. Ismerjék meg Afrikát! Többet fognak tudni önmagukról.